

Polska – Niemcy Wojna i Pamięć

POD REDAKCJĄ: JERZEGO KOCHANOWSKIEGO i BEATE KOSMALA
WSPÓŁPRACA: MACIEJ GÓRNY i ANDREAS MIX

Publikacja Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży

Warszawa / Poczdam 2013

Polska – Niemcy. Wojna i pamięć

(Wydanie II poprawione i rozszerzone)

Publikacja Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży

Tytuł wydania niemieckiego:

„Deutschland, Polen und der Zweite Weltkrieg. Geschichte und Erinnerung“ (ISBN: 978-83-87092-58-0)

Redakcja

Jerzy Kochanowski, Beate Kosmala

Współpraca

Maciej Górny, Andreas Mix

Konsultacja historyczna

Hans-Jürgen Bömelburg, Edmund Dmitrów

Tłumaczenie z języka niemieckiego

Justyna Górny

Korekta

Maja Denisiuk, Instytut Mowy, Warszawa

Wykorzystano zdjęcia ze zbiorów następujących osób i instytucji

AKG Images Berlin: fot. 9, 15, 16, 17, 20, 21;

Archiwum Fotograficzne Pruskiego Dziedzictwa Kulturowego (BPK), Berlin: fot. 1, 2, 3, 4, 14, 18, 19;

Filmoteka Narodowa, Warszawa: fot. 23, 24, 25;

Marta Wąsowska: fot. 11, 12, 13;

Niemieckie Muzeum Historyczne (DHM), Berlin: fot. 26, 27;

Ośrodek KARTA, Warszawa: fot. 5, 6, 8, 22;

Żydowski Instytut Historyczny im. E. Ringelbluma, Warszawa: fot. 7, 10.

Ilustracje na okładce pochodzą z wyżej wymienionych zbiorów oraz Olga Kovalenko / fotolia.pl

Projekt graficzny i druk

Studio 27 – Karol Laskowski, Karol Perepyły, Warszawa

Redaktor prowadzący ze strony PNWM

Stanisława Piotrowska

Współpraca

Sandra Ewers oraz Róża Kochanowska, Robert Hahn i Joanna Burkhardt

Publikację można zamówić przez stronę internetową www.pnwm.org

© Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży (PNWM)

Deutsch-Polnisches Jugendwerk (DPJW)

Warszawa / Poczdam, styczeń 2013

ISBN: **978-83-87092-57-3**

Spis treści

- 9 Wstęp do II wydania**
– Paweł Moras, Stephan Erb
- 10 Wstęp do I wydania**
– Paweł Moras, Stephan Erb,
Doris Lemmermeier, Piotr Womela
- 12 Wprowadzenie**
– Jerzy Kochanowski, Beate Kosmala
- 17 Historia**
- 18 Naziści u władzy 1933–1939**
– Beate Kosmala
- 36 III Rzesza i druga wojna światowa**
– Wolfgang Benz
- 48 Niemiecka polityka okupacyjna w Polsce w latach 1939–1945**
– Hans-Jürgen Bömelburg,
Jerzy Kochanowski
- 64 Polska pod okupacją radziecką 1939–1941** – Mikołaj Morzycki-Markowski
- 75 Wypędzenia** – Ingo Haar,
Jerzy Kochanowski
- 89 Pamięć**
- 90 Wojna i okupacja w pamięci zbiorowej Polaków (1944–1989)**
– Paweł Kosiński
- 98 Pamięć o Armii Krajowej. Przykład warszawski**
– Tomasz Markiewicz
- 110 Okupacja niemiecka w pamięci Polaków** – Hans-Jürgen Bömelburg
- 120 Rozliczenie z narodowym socjalizmem w Republice Federalnej Niemiec**
– Annegret Ehmann
- 134 Pamięć cudzej historii. Stosunek NRD do nazistowskiej przeszłości i drugiej wojny światowej** – Annette Leo
- 143 Obraz Polski w Niemieckiej Republice Federalnej i stosunki polsko-niemieckie** – Beate Kosmala
- 158 Mało znana sąsiadka**
– obraz Polski w NRD w latach 1949–1989 – Burkhard Olschowsky
- 172 Od „złego” do „dobrego” Niemca? Wpływ wojny na obraz Niemców w Polsce** – Piotr Buras
- 186 Wojna i okupacja w powojennym filmie polskim**
– Piotr Zwierzchowski
- 197 Narodowy socjalizm i druga wojna światowa w filmie niemieckim** – Andreas Mix
- 213 Pojęcia kluczowe**
- A**
- 214 Akcja „AB”** – Piotr Majewski
- 215 Akcja „Burza”** – Piotr Majewski
- 216 Akcja pruszkowska**
– Piotr Majewski
- 217 Akcja wysyłania dzieci na wieś (Kinderlandverschickung, KLV)**
– Annegret Ehmann

218 Akcja Znak Pokuty Służba dla Pokoju (Aktion Sühnezeichen Friedensdienste, ASF)
– Dennis Riffel

219 Aleja Szucha – Tadeusz Rutkowski

220 Anszlus Austrii – Verena Buser

221 Antyfasyzm
– Annette Leo / Beate Kosmala

224 Armia Czerwona
– Mikołaj Morzycki-Markowski

226 Armia Krajowa – Tadeusz Rutkowski

229 Aryzacja – Annegret Ehmann

B

230 Biała Róża – Claudia Curio

231 Bitwa o Anglię – Marek Deszczyński

232 Bojkot kwietniowy
– Christoph Kreuzmüller

233 Bombardowania – Peter Klein

C

235 „Cały naród buduje swoją stolicę” – Błażej Brzostek

237 Czarny rynek – Tadeusz Janicki

D

239 Denazyfikacja – Dennis Riffel

241 Deportacja Żydów niemieckich
– Beate Meyer

243 Deportacja Żydów polskich (1938 rok) – Beate Kosmala

244 Dezerterzy z Wehrmachtu
– Annegret Ehmann

246 Displaced Persons (dipisi)
– Juliane Wetzell

247 Drogi śmierci i marsze śmierci
– Bogusław Kopka

E

249 Egzekucje w okupowanej Polsce
– Tadeusz Rutkowski

251 Elser, Georg – Claudia Curio

252 Emigracja z Niemiec – Claudia Curio

254 Endlösung („ostateczne rozwiązanie”) kwestii żydowskiej – Annegret Ehmann

255 Enigma – Marek Deszczyński

256 Eugenika i eutanazja
– Annegret Ehmann

F

258 Faszyzm – Beate Kosmala

260 Frank, Hans – Tadeusz Janicki

262 Führer – Andreas Mix

G

264 Generalne Gubernatorstwo
– Piotr Majewski

265 Generalny Plan Wschodni (Generalplan Ost) – Peter Klein

266 Gestapo – Paweł Kosiński

268 Getta – Michał Czajka

270 Glajchszaltyzacja – Andreas Mix

271 Gospodarka III Rzeszy
– Christoph Kreuzmüller

272 Grabież i niszczenie dóbr kultury
– Piotr Majewski

273 Grabież mienia – Tadeusz Janicki

275 Grupy operacyjne (Einsatzgruppen) – Peter Klein

H

276 „Heim ins Reich” – Ingo Haar

277 Hitler-Jugend – Annegret Ehmann

278 Holokaust – Michał Czajka

280 Hosenfeld, Wilm – Michał Czajka

281 Hubal – Joanna Wawrzyniak

I

283 Ideał niemieckiej kobiety
– Claudia Curio

284 Izba Kultury Rzeszy (Reichskulturkammer)
– Beate Kosmala

J

286 Jałta – Mikołaj Morzycki-Markowski / Tadeusz Rutkowski

288 Jedwabne – Michał Czajka

289 Jeńcy wojenni
– Marek Deszczyński / Dennis Riffel

291 Judenraty – Michał Czajka

K

293 Kampania wrześniowa
– Marek Deszczyński

296 Katyń – Mikołaj Morzycki-Markowski

297 Kolaboracja – Piotr Majewski

299 Kolumbowie – Joanna Wawrzyniak

300 Komunistyczny ruch oporu w Niemczech – Annette Leo

301 Komunizm – Stephan Stach

304 Kontyngenty – Tadeusz Janicki

306 Korczak, Janusz – Michał Czajka

307 Kościoły pod okupacją – Konrad Białecki

310 Kościoły w III Rzeszy – Kathrin Rudolph

313 Kraj Warty – Tadeusz Janicki

315 Krąg z Krzyżowej – Andreas Mix

315 Kresy – Mikołaj Morzycki-Markowski

317 „Krwawa niedziela” w Bydgoszczy – Paweł Kosiński

L

319 Lenino – Berlin – Marek Deszczyński

Ł

320 Łagry – Bogusław Kopka

322 Łapanki – Tadeusz Rutkowski

M

323 Mein Kampf – Andreas Mix

323 Mikołajczyk, Stanisław – Tadeusz Rutkowski

325 Młynarki – Tadeusz Janicki

N

326 Narodowe Siły Zbrojne – Tadeusz Rutkowski

328 Narwik – Tobruk – Monte Cassino – Marek Deszczyński

329 Nauka o rasie w III Rzeszy (NS-Rassenkunde) – Maciej Górny

332 Niemieckie groby wojenne – Dennis Riffel

333 NKWD – Bogusław Kopka

335 „Noc kryształowa” – Beate Meyer

336 NSDAP – Christoph Kreutzmüller

O

337 Obozy koncentracyjne – Bogusław Kopka

339 Obozy zagłady – Michał Czajka

341 Odbudowa – Christoph Kreutzmüller

342 Odszkodowania – Dennis Riffel

345 Organizacja Todt – Peter Klein

P

345 Pacyfikacje – Tadeusz Rutkowski

346 Pakt Ribbentrop-Mołotow – Mikołaj Morzycki-Markowski

348 Palenie książek – Verena Buser

349 Partyzantka – Joanna Wawrzyniak

351 Paszportyzacja – Mikołaj Morzycki-Markowski

352 Piraci Szarotki (Edelweißpiraten) – Verena Buser

353 Plan „Barbarossa” – Peter Klein

355 Poczdamaska konferencja – Zofia Wóycicka, Tadeusz Rutkowski

356 Poczta polowa – Peter Klein

357 Policja granatowa – Tadeusz Rutkowski

358 Polityka społeczna III Rzeszy – Christoph Kreutzmüller

360 Polska lubelska – Tadeusz Rutkowski

362 Polskie Państwo Podziemne – Piotr Majewski

363 Powstania w gettach i obozach zagłady – Michał Czajka

365 Powstanie warszawskie – Piotr Majewski

366 Pożar Reichstagu – Verena Buser

367 „PPR walczy” – Joanna Wawrzyniak

369 Proces norymberski – Andreas Mix

370 Proces oświęcimski – Andreas Mix

371 Propaganda w III Rzeszy – Christoph Kreutzmüller

373 Prowokacja gliwicka – Paweł Kosiński

374 Przesiedlenia i wypędzenia Polaków – Jerzy Kochanowski

R

376 Ratowanie Żydów w Niemczech – Claudia Schoppmann

378 Ratowanie Żydów w Polsce – Piotr Kendziorek

382 „Repatriacja” Polaków z Kresów Wschodnich 1944–1946

– Jerzy Kochanowski

384 Robotnicy przemysłowi

– Christoph Kreutzmüller,
Tadeusz Janicki

386 Rząd polski na emigracji

– Tadeusz Rutkowski

388 Rzezie wołyńskie – Grzegorz Motyka

S

389 SA – Andreas Mix

390 Sendler, Irena – Beate Kosmala

392 Sikorski, Władysław

– Tadeusz Rutkowski

394 Sinti i Romowie – Peter Widmann

396 Służba pomocnicza obrony przeciwlotniczej (Flakhelfer)

– Christoph Kreutzmüller

396 Służba Pracy Rzeszy (Reichsarbeitsdienst, RAD)

– Verena Buser

397 Socjalistyczny ruch oporu w Niemczech – Annette Leo

398 Sport w III Rzeszy

– Veronika Springmann

399 SS – Andreas Mix

400 Stalingrad – Peter Klein

401 Stolpersteine (kamienie pamięci)

– Beate Kosmala

403 Szmalcownik – Michał Czajka

Ś

403 Ściganie zbrodniarzy wojennych (Polska) – Joanna Wawrzyniak

T

405 Tajne nauczanie – Piotr Majewski

406 Trybunał Ludowy – Verena Buser

U

406 Ucieczka i wypędzenia Niemców – Ingo Eser

409 Układ monachijski – Beate Kosmala

410 Ukraińska Powstańcza Armia (UPA – Ukraińska Powstańska Armija) – Grzegorz Motyka

411 Umschlagplatz – Michał Czajka

411 Upadek – Annegret Ehmman

412 Ustawa o pełnomocnictwie

– Andreas Mix

413 Ustawy norymberskie

– Beate Meyer

V

414 Volksdeutsche – Tadeusz Janicki

416 Volkssturm – Peter Klein

W

417 Walka cywilna – Piotr Majewski

418 Wehrmacht – Peter Klein

419 Wieluń – 1 września 1939 roku – Tadeusz Rutkowski

422 „Własowcy” – Janusz Marszałek

426 Wojna totalna – Beate Kosmala

427 Wspólnota narodowa (Volksgemeinschaft)

– Beate Kosmala

429 Wunderwaffe

– Christoph Kreutzmüller

429 Wychowawcze obozy pracy

– Verena Buser

Z

431 Zagońcy – Joanna Wawrzyniak

433 Zaleszczyki – Tadeusz Rutkowski

433 Zamach 20 lipca 1944 roku

– Andreas Mix

435 Zamojszczyzna – Tadeusz Rutkowski

436 Zjednoczenie Prześladowanych przez Reżim Nazistowski

– Annette Leo

438 Zrzeszenie Żydów w Niemczech

– Beate Meyer

439 Związki kombatanckie (Polska)

– Joanna Wawrzyniak

Ż

441 Żegota – Michał Czajka

442 Żelazna kurtyna

– Mikołaj Morzycki-Markowski

Aneks

445 Wykaz skrótów

449 Indeks nazwisk

458 O autorach